

Teema 5. Kulttuuri

FAKTALEHTI K5.

Jatulintarhat/Kivilabyrintit

Jatulintarha on spiraalinmuotoiseksi labyrintiksi rakennettu kivimuodostelma. Tämänkaltaisista kivilabyrinteista on myös käytetty nimiä Pietarin leikki, jätinpolku ja jättiläisen tie. Suomessa käytetään yleisesti nimitystä **jatulintarha**, joka tarkoittaa jättiläisten tarhaa. Jatulintarhoja sijaitsee pitkin Suomen ja Ruotsin rannikkoa ja myös Ahvenanmaalla, ja ne on usein rakennettu mukulakivipelloille. Suomen jatulintarhat ovat usein rannikon tuntumassa, kun taas Ruotsissa niitä on sisämaastakin kirkkojen läheltä.

Näiden muodostelmien rakentamiseen on käytetty suunnilleen ihmisen pään kokoisia kiviä. Jatulintarhat ovat yksinkertaisimmillaan spiraalinmuotoisia. Klassisessa labyrintissa on ristin muotoinen peruskuvio, jonka keskeltä alkaa sisäänkäynti. Vaikka jatulintarhat ovat labyrintteja, niissä ei kuitenkaan voi eksyä, sillä oikein rakennetussa jatulintarhassa keskustaan ja sieltä pois johtaa vain yksi tie. Labyrintit voivat joko johtaa keskelle umpikujaan tai suoraan läpi ja ulos. Nämä ovat niin kutsuttuja läpikululabyrintteja.

Jatulintarhojen rakentamisajankohtia ja -sytä on pohdittu jo pitkään. Niiden ikä voidaan määrittää jäkälän kasvun (jäkälätieteen) ja kivien rapautumisasteen perusteella. Rannikkoseutujen varhaisimmat jatulintarhat ovat 1300-luvulta ja myöhäisimmät 1800-luvulta.

Kansanperinteessä kerrotaan, että paikallisväestö tai merenkävijät ja kalastajat rakensivat jatulintarhat leikkejä ja pelejä varten odottaessaan tuulta. Vanhat tarinat puolestaan kertovat jättien rakentaneen ne. Joidenkin tutkijoiden mielestä jatulintarhat liittyivät palvontamenoihin tai taikaukoihin, jotka olivat juurtuneet syväille satamissa ja kalastajakylissä asuvien ihmisten sydämiin.

Labyrinttien rakentamisen perinne juontaa alkunsa kaukaisesta historiasta. Välimeren alueen kansoilla, erityisesti Kreetan minolaisella kulttuurilla, on vanhimmat tunnetut labyrinttiperinteet. Auringon jumala vapautti maan jumalattaren labyrintista symbolisesti vuosittaisessa rituaalisessa kevätleikissä edistääseen kasvua. Labyrintit tunnetaan myös Amerikoissa,

Intiassa ja Aasiassa, ja ne usein yhdistetään aurinkokultteihin ja hedelmällisyysrituaaleihin.

Labyrinttien rakentamisniisit levisivät Pohjolaan saakka. Viikingit saattoivat oppia labyrinteista matkoillaan Miklagårdiin (Konstantinopoliin), ja he toivat perinteen mukanaan pohjoiseen. Labyrintteja rakennettiin usein palvontapaikkojen yhteyteen; monet keskiaikaiset labyrintit sijaitsevat pronssikauden hautaröykkiöiden lähellä. Ahvenanmaan saariston keskiaikaisissa kirkkoissa esiintyy myös labyrinttiaiheisia seinämaalauksia. Jopa Pohjois-Venäjältä ja Norjasta on löydetty kivilabyrintteja, jotka voidaan ajoittaa rautakaudelle.

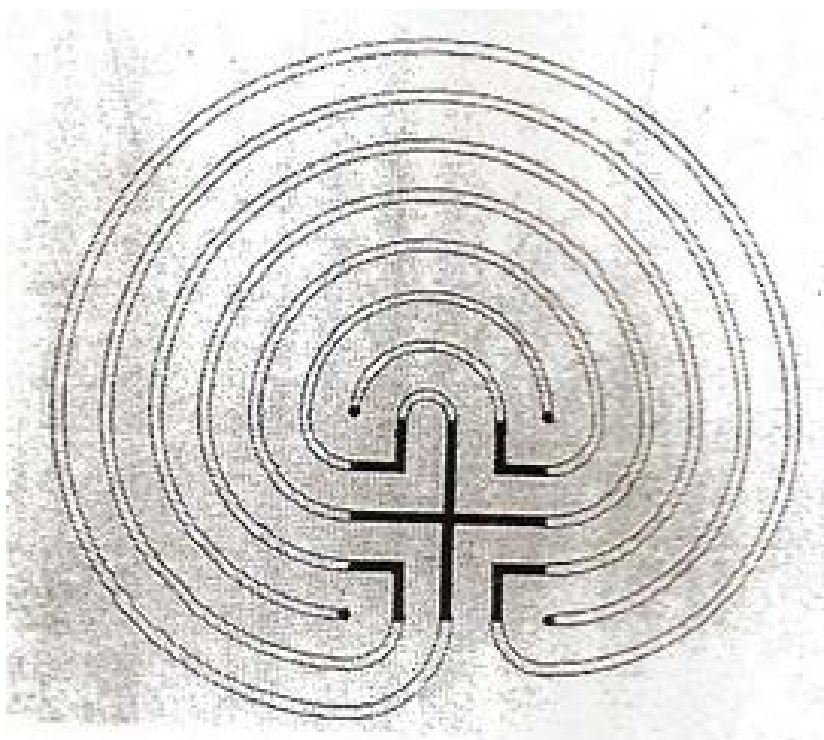
Kreikkalaisen mytologian mukaan Kreetan saarella Knossosin palatsissa sijaitsi kuuluisa labyrintti. Legendan mukaan siellä asui Minotaurus-niminen hirviö, joka oli puoliksi härkä ja puoliksi ihminen. Minotaurukselle oli uhrattava seitsemän nuorta tyttöä ja poikaa joka yhdeksäs vuosi. Legendan sankari, Theseus, uskaltautui labyrinttiin ja surmasi siellä Minotauruksen. Hän löysi tiensä ulos lankakerän avulla.

Eri puolilla maailmaa kerrotaan tarinoita ja legendoja sankareista, jotka uskaltautuvat sisälle labyrinttiin ja surmaavat hirviön. Labyrintteja käytetään symboleina jopa nykyaikaisissa elokuvissa ja kirjoissa, esimerkiksi Harry Potter -kirjoissa.

Kivilabyrintti

Missä maailmanperintöalueen labyrintit ovat
Jatulintarhoja on Suomessa muun muassa Valasaarilla, Mikkeliinsaarilla ja Storskärillä, ja Ruotsissa muun muassa Stora Fjäderäggillä (Holmöarnan saarten pohjoispuolella) ja Stor Haraskärillä (Skagsudde-
nin pohjoispuolella).

Kuva artikkelista "Stenlabyrinter – från kult till tidsfördriv". Pentti Rislä. Skärgård 1–2: 2001.

Kuva: Anita Storm